

IZ NAŠE DNEVNE KULTURE

Prešernov svetovni nazor

Pod tem naslovom je priobčil Josip Vidmar v 5. številki letošnjega Ljubljanskega Zvona kratko polemiko zoper A. Pirjevca glede vprašanja o Prešernovem svetovnem nazoru, o katerem se je izrekel docela v skladu z miselnostjo naše dosedanje opredelitve, ki pa ni tako nesporna, kakor se navidezno zdi. Tu me zanimajo predvsem idejne osnove naše dosedanje miselnosti in zato pričujoče vrstice nočejo biti nič drugega — le mimogrede izrečena pripomba, v imenu resnice protestirajoči — liberum veto!

*

Pri nas danes marsikaj kriči po reviziji, zlasti odnos do premnogih ustvarjajočih duhov naše preteklosti ni jasen. Doraščajoči rod preživlja v sebi strašno etično krizo, zgrozil se je nad našo slovensko neodkritosrčnostjo, v mračni borbi s samim seboj trpi za usodo vsega narodnega občestva, potreba je v njem po velikem etičnem dejanju, hoče, da sežge v sebi vso od preteklosti podedovano slabost, išče odkritosrčnosti, jasne do bridkosti. *O da nam je priti do svoje podobe!* — moli ta rod v sebi za veliko, močno, odrešujočo slovensko katarzis. — Tu pa obnemorejo vsa zmehanizirana merila brez trdnega idejnega oporišča — prav tako kakor odpovedo tudi vidiki versko konfesionalne ekskluzivnosti, ki niso samo preozki, kadar govorimo o duhu, ki veje, koder hoče, marveč stoje — absolutno vzeti — celo v ostrem nasprotju s pravim cerkvenim mišljenjem o kraljestvu božjem, ki ne sovпада z vidnimi mejami konfesije. Radi tega danes z vso odločnostjo v imenu resnice odklanjamo tudi ono famozno dualistično »ločitev duhov na Slovenskem«, ki je v posledicah — v opreki s plemenitimi nameni — povzročila le mehanizacijo slovenske duševnosti, tako da se je odslej neredko mislilo, da sme kdo zaradi napačno umevanih konfesionalnih interesov zanikati ali celo potvarjati resnico — in da je odslej zlasti slovenski libertinizem z nezaslišano predrznostjo in notranjo hinavščino *brez protesta* mogel vršiti nasilje v našem duhovnem svetu in se nelegitimno in neetično sklicevati na velike duhove naše slovenske kulture, ki so, v nasprotju z njim in zvesti božjemu klicu vesti, iskali in morda tudi našli osvobojajočo resnico izven konfesije — ali pa vsaj odkritosrčno izpovedovali svoj notranji kaos.

*

To je po moji sodbi tudi eden izmed vzrokov, zakaj je danes še vedno nezadostno rešeno vprašanje Prešernovega svetovnega nazora — prav tako kakor je še vedno nerešen njegov umetnostni problem. Grešili smo nad Prešernom takrat, ko smo naivno hoteli videti v njem idiličnega vernika, grešili smo nad njim takrat, ko smo izrekli anatema nad njim in nasprotja površno izpreminjali v protislovja — in grešili smo takrat, ko smo toliko vedeli povedati o njegovem resničnem in namišljenem »freigeistovstvu«, ne da bi ga

skušali duhovno opredeliti in spoznati njegovo edinstveno osebnost. Trdim, da je vpliv libertinizma na Prešerna bil površen, da more potem takem biti le slučajna in zunanja oznaka. To je imel bržkone v mislih tudi Pirjavec, ko je — za Prijateljem sicer — skušal tolmačiti njegovo »freigeistovstvo« iz posebnih časovnih prilik — ne pa njegovega duhovnega sveta, ki ga tolmači — po Žigonu — iz njegovih pozij. Zato je tudi Vidmarjevo razlikovanje med »svobodomiselnostjo velikih duhov« in pa med »svobodomiselnostjo malih duhov« zame le znamenje notranje svetovnonazorne neenotnosti, neizdelanosti in nesigurnosti. Zakaj svoboda vesti in misli je nekaj drugega nego libertinizem, a tudi sicer le etično izhodišče svetovnega nazora — in Prešernov svetovni nazor bo treba tolmačiti iz globlje duhovne problematike onih dni, evropske in slovenske, predvsem pa bo treba preko vseh odnosov najti osebni problem, odgrniti edinstveno podobo njegovega duha. Pribijemo: *Prešeren je naš tragičen duh, ki se je iz nižin plitvega liberalizma dvignil na višine etične odgovornosti in brezpogojne pokorščine notranjemu imperativu.* Tak je bil že na početku svojega umetniškega ustvarjanja, ko je pisal — kakor v odgovor svobodomiselnemu utilitarizmu in materializmu — »Slovo od mladosti«, ta svoj pretresljivi in globokoverni — *manifest slovenskega idealizma!* France Vodnik

Naša podoba

»Jutro« je v svoji 76. številki z dne 30. marca t. l. priobčilo pamflet z naslovom »K vprašanju: Ali smo Slovenci religiozni narod?«, v katerem se avtor — neki mali »b« — zaganja tudi ob nekatere moje kulturno-zgodovinske trditve in ugotovitve v uvodu k antologiji slovenske religiozne lirike. Poniževalno zame bi bilo, če bi odgovarjal na vse piščeve abotnosti, moram pa z vso odločnostjo protestirati proti nameri, predstaviti me kot nekaj, kar nisem, in pa proti poizkusu, izmaličiti pravo podobo mojega dela z lažmi in zavijanjem. Kajti nič drugega kot laž in zavijanje ni naslednji stavek: »Protireformacijsko dobo, v kateri nad pol stoletja ni izšla nobena slovenska knjiga, šteti med najsvetlejšo dobo naše zgodovine, kakor to dela avtor vsaj indirektno (!), je stvar okusa...« Tako-le pisanje pa morda vendarle ni samo stvar okusa, marveč tudi stvar — vesti, in zares sem radoveden, kdo daje pri »Jutru« takim rečem imprimatur. Zakaj jaz sem se, menim, izrazil glede zgodovinskih dob nedvoumno in absolutno jasno. Pisal sem: »Res je, da so bila tri najsvetlejša obdobja naše preteklosti, namreč reformacija, romantika in moderna, odločno antiliberalna, to je sredotežno in bogoiskateljsko usmerjena; a prav tako je res, da je tedaj zorenje slovenskega duha prešlo v konflikt z *enostransko-objektivno* katoliško tradicijo. *Ta konflikt pomeni morda najusodnejši, a tudi najresničnejši in najsvobodnejši notranji spor slovenskega duha.* Ta spor se je pričel v trenutku, ko je slovenski človek postal notranje aktiven, in sicer iz individualnih in narodnostnih osnov. Radi tega